

Maahanmuuttajien korkea ammattitaito ja osaaminen annetaan valua hukkaan

Hämeenlinnassa työskentelevän venäläissyntyisen opettajan Alla Lemechkova-Toivosen mielestä Suomessa menetetään valtava määrä osaamista ja ammattitaitoa, kun korkeasti koulutetuille maahanmuuttajille ei kyetä osoittamaan heidän koulutustaan vastaavaa työtä eikä pätevytyymiseen johtavaa koulutusreittiä. Hän tuntee maahanmuuttajataustaisia insinöörejä, jotka ovat kouluttautuneet siivoojiksi saadakseen työtä ja voidakseen elättää perhettään.

”

kävää on myös se, että näiden korkeasti koulutettujen maahanmuuttajien ammattitaito vanhenee, kun he eivät voi työskennellä omalla alallaan.

Lemechkova-Toivonen muistuttaa monien maahanmuuttajien ongelmien syntyvän juuri siitä, kun heidän integrointinsa suomalaisyhteiskuntaan epäonnistuu niin ammatillisella kuin henkilökohtaisellakin tasolla. Maahanmuuttajien keskuudessa ovat mielenterveysongelmat ja masennus valitettavan yleisiä.

– Kulttuurierot ovat usein huomattavat. Kaikki sinun energiasi menee sopeutumiseen ja uusien käyttäytymismallien rakentamiseen. Maahanmuuttaja joutuu jatkuvasti muokkaamaan koko persoonaansa uudelleen tullakseen hyväksytyksi.

Lemechkova-Toivonen on työskennellyt Hämeen Ammattikorkeakoulun yhteydessä toimivassa Ammatillisessa opettajakorkeakoulussa viiden vuoden ajan lehtorina osaamisalanaan monikulttuurinen opetus. Hän aloitti työssään siinä vaiheessa, kun talossa alettiin suunnitella maahanmuuttajille suunnattua opettajakoulutusta.

Alla Lemechkova-Toivosen mukaan maahanmuuttajat joutuvat työpaikkaa hakiessaan lyömään päätään suomalaismäntyyn. – Täytyy olla todella monipuolista osaamista voidakseen tasavertaisesti kilpailla kantaväestön edustajien kanssa.

– Varmaan tästä syystä määräaikaiseen virkaan haettiin maahanmuuttajataustaista henkilöä.

Lemechkova-Toivosen virka vakinaistettiin kaksi vuotta sitten, joten hänen kohteluaan ja uraansa voi luonnehtia varsin tyydyttäväksi, jos sitä vertaa useimpien muiden korkeasti koulutettujen maahanmuuttajien työuriin Suomessa. Mutta pitkäksi ja kiviseksi muodostui hänenkin ammatillinen polkunsaa.

Uudessa kotimaassa osaaminen mitätöityi

Alla Lemechkova-Toivosen koulutus oli kotimaassaan Venäjällä kaksivaiheinen. Ammatillisen koulutuksen kautta hän valmistui lastentarhanopettajaksi, minkä jälkeen hän opiskeli yliopistossa pedagogiikkaa ja psykologiaa, erityisesti kasvatopsykologiaa.

– Yliopistosta valmistuttuani minulla oli mahdollisuus toimia koulupsykologin, lastentarhanopettajan ja ammatil-

lisen opettajan työssä. Koulutuksen jälkeen työskentelin koulupsykologina yli neljä vuotta venäläisessä päiväkodissa ja kolmisen vuotta peruskoulussa.

Lemechkova-Toivoselle kertyi Venäjällä vahva työkokemus, sillä hän ehti ahkeroida useita vuosia myös lastentarhanopettajana ja ammatillisena opettajana. Vuonna 2000 hän avioitui suomalaisen miehen kanssa ja muutti Suomeen seuraavana vuonna. Puolenkymmentä vuotta perhe asui Hattulassa, minkä jälkeen he ostivat omakotitalon Hämeenlinnasta.

Venäläisopettajalle oli yllätys hänen huomattamattomien osaamisensa mitätöityvän uudessa kotimaassa siitä yksinkertaisesta syystä, ettei hän hallinnut suomen kieltä. Koska hänen ammattaitonsa oli sidoksissa kieleen, hän ei pystynyt osoittamaan osaamistaan kellenkään.

- Siihen aikaan kotouttamiskoulutus oli vasta alkutekijöissä. En jostakin syystä päässyt ensimmäiseksi kielikursseille vaan osallistuin suomalaisyhteiskuntaan tutustuttavaan kurssiin. Seuraavaksi päädyin tietotekniikkakurssille.

Lemechkova-Toivonen yritti kaiken aikaa selvittää sitä, oliko hänen mahdollista tavalla tai toisella jatkaa omaa ammatillista uraansa Suomessa. Siihen hän ei saanut täydellistä vastausta yhdeltäkään ohjaajalta, eikä työvoimatoimistostakaan kyetty osoittamaan selkeää reittiä tiedon äärelle.

- Minulle tarjottiin esimerkiksi lähihoitajakoulutusta, mutta eihän minua ollut koulutettu ketään hoitamaan. Minun vahvuuteni olivat kasvatustiede ja pedagogiikka.

Rinnastuspäätöksen jälkeen koulutukseen

O nnenpotku oli, kun Lemechkova-Toivonen kutsuttiin kertomaan oma tarinansa Ammatilliselle opettajakorkeakoululla järjestetyille monikulttuurisuuspäiville Hämeenlinnassa.

- Olin silloin ehtinyt jo toimia tarjoilijana ja tehdä kaikenlaisia keittiötöitä. Yksi tapahtuman kouluttajista rohkaisi minua hakemaan tutkintoni rinnastamispäätöstä.

Opetushallituksen rinnastamispäätös tulikin nopeasti, parissa viikossa. Päätöksessä todettiin, että hänen tutkintonsa vastaa ylempää korkeakoulututkintoa Suomessa, mikä antoi hänelle mahdollisuuden hakeutua ammatilliseen opettajankoulutukseen.

- Oppilaitos saattoi päättää opintojeni korvaavuudesta. Maahanmuuttajien koulutuksesta ei kuitenkaan ollut vielä silloin kokemuksia. Käytännössä en saanut hyväksiluetuksi yhtäkään opintoviikkoa, joten minun oli suoritettava koko koulutus alusta loppuun. Jos minulla olisi ollut aineenopettajan pätevyys, olisin päässyt vähemmällä.

- Vaikka olin valmistunut Venäjällä koulupsykologiksi, sitä ei voitu suomalaisessa koulutusjärjestelmässä rinnastaa, koska täällä ei vastaavaa kasvatustieteestä suuntausta tunneta.

Lemechkova-Toivosen kielitaito oli vielä heikko, kun hän meni Hämeenlinnan opetusvirastoon harjoittelijaksi. Hän kulki paljon koulupsykologien ja kuraattorien mukana osallistuen myös kuntoutusryhmien vetämiseen. Harjoit-

telu kesti koko lukuvuoden, mikä kartutti kielitaitoa.

Harjoittelunsa loppuvaiheessa Lemechkova-Toivonen huomasi työvoimatoimiston sivuilta ilmoituksen maahanmuuttajataustaisille tarkoitettu ammattillisen opettajan koulutuksesta. Ensimmäistä kertaa järjestetty koulutus tapahtui Tikkurilassa yhteistyössä HAMK Ammatillisen opettajakorkeakoulun ja Helsingin yliopiston Vantaan täydennyskoulutuskeskuksen kanssa.

- Opiskelimme kurssilla päätoimisesti kahdeksan kuukauden ajan. Opiskelussa oli minulle paljon vanhan kertausta, mutta en ollut siitä pahoillani, koska opintojen aikana kielitaitoni vahvistui selvästi.

Aikataulu osoittautui liian tiukaksi, sillä määräajassa valmistui vain kolmasosa kurssilaisista, heidän joukossaan Lemechkova-Toivonen. Pääosin kurssilaiset olivat venäjänkielisiä ja kotoisin entisen Neuvostoliiton alueelta, mutta jotkut puhuivat myös saksaa ja espanjaa. Opetus tapahtui suomen kielellä.

- Opiskelu oli antoisaa siinäkin mielessä, että se toi esiin opiskelijoiden erilaiset oppimiskäsitykset. Se tietysti johtui erilaisista oppimiskulttuureista.

Suomalaisella paperilla on suuri todistusvoima

Lemechkova-Toivonen sai Tikkurilan kurssin jälkeen koko lukuvuoden kestäneen pestin Vantaan ammattiopistosta. Hän opetti lähihoitajaopiskelijoille käyttäytymistiedettä. Hakiessaan sitä ennen erilaisiin työpaikoihin hän tajusi suomalaisen paperin todistusvoiman.

- Kun hain vaikka lastentarhanopettajan työtä minulle myönnetyn rinnastuspäätöksen kanssa, ei työnantaja välttämättä osannut tulkita sitä.

- Viedessäni Tikkurilan kurssipaperin haastatteluun minulta kysyttiin, että olivatko opinnot siellä suomenkielisiä. Kerroin niin olleen ja näytin heille suomenkielistä opinnäytetyötäni, joka riitti vakuuttamaan heidät. Kun maahanmuuttajat saavat meiltä opettajatodistuksen, heitä vakinaistetaan työpaikoille, vaikka he tekisivät aivan muuta kuin opettajan työtä.

Vantaan vuoden aikana Lemechkova-Toivonen oppi ymmärtämään, kuinka haastavaa opettajan työ on maahanmuuttajataustaiselle. Monet oppimiskulttuurien eroavaisuudet liittyvät opettajan rooliin.

- Venäläisellä opettajalla on täysi vastuu oppimisesta ja oppimistuloksesta. Jos opiskelija ei valmistu tai keskeyttää, niin usein se nähdään opettajan epäonnistumisena. Opettajan työtä myös kontrolloidaan tiukemmin oppilaitoksen tai kaupungin johdon taholta. Osittain opettajan paineista ja vastuusta johtuu opettajajohtoinen oppimisprosessi.

Suomalaiseen oppijakeskeiseen kulttuuriin kuuluu se, että opettajat ovat ”samalla tasolla oppilaiden kanssa”, eri toten, kun on kysymys aikuisopiskelijoista. Se piirre johtaa toiseenkin eroon: opettajaa ei täällä kunnioiteta samalla tavalla kuin Venäjällä. Itänaapurissa on harvinaista, että opinnot viivästyisivät tai keskeyttäisi.

- Kun puhutaan ammatillisesta koulutuksesta, Suomessa käytetään varmas-

ti enemmän aitoja oppimisympäristöjä sillä tavalla, että mennään oppimaan oikeille työpaikoille, Lemechkova-Toivonen täsmentää muistuttaen samalla siitä, että hänen kokemuksensa Venäjältä ovat jo kymmenen vuoden takaisia.

- Lähtiessäni Venäjältä siellä tehtiin jo erilaisia koulutuskokeiluja, joissa korostui yhä enemmän oppijan aktiivinen rooli.

Vantaan jälkeen Lemechkova-Toivonen toimi muutaman kuukauden Hyvinkään-Riihimäen aikuiskoulutuskeskuksessa maahanmuuttajien työllistämiprojektissa työvalmentajana. Tämän projektin aikana hän sai nykyisen työpaikkansa.

- Vantaan ammattiopisto oli minulle ihanteellinen paikka aloittaa opettajan urani Suomessa, koska siellä oli ymmärtäväinen työyhteisö. Minua ei katsoettu niinkään maahanmuuttajana vaan alan ammattilaisena.

- Olenkin rohkaissut nykyisessä työssäni maahanmuuttajataustaisia opiskelijoita hakeutumaan työhön nimenomaan suomalaisten kanssa. Heillä on liian usein taipumus työllistyä maahanmuuttajien pariin. Me saamme tietenkin yhteistyöstä paljon, mutta yhtä paljon meillä on annettavaa suomalaisille.

Venäläistutkinto rinnastetaan ylempään korkeakoulututkintoon

Ulkomaisen tutkinnon tuottamasta virkakelpoisuudesta päättää maassamme Opetushallitus. Se toimii myös tutkintojen kansainvälisen vertailun tiedotuskeskukseksi. Tutkintojen tunnustamisella tarkoi-

tetaan päätöstä siitä, millaisen kelpoisuuden ulkomainen tutkinto antaa työtä tai opiskelupaikkaa haettaessa.

Kyseisestä toiminnasta Opetushallituksessa vastaavan yksikön päällikön **Carita Blomqvistin** mukaan Suomessa on käytössä opettajien näkökulmasta kansainvälisestikin arvioiden erinomainen menettely. Opettaja kuuluu niihin säänneltyihin ammatteihin, joiden kelpoisuusvaatimukset määritellään lainsäädännössä.

- Meillä korkeakoulututkinnon suorittanut venäläinen opettaja voi saada tutkinnolleen rinnastamis päätöksen, kun useimmissa muissa maissa hän joutuisi aloittamaan opettajaopinnot yliopistossa uudelleen.

EU- ja ETA-alueelta sekä EU-alueen ulkopuolelta tuleville kansalaisille on kummallekin ryhmälle oma lainsäädäntönsä. EU-lainsäädäntöön kuuluvan ammattipätevyysdirektiivin nojalla ja vapaan liikkuvuuden nimissä on jokaisella EU-maan kansalaisella oikeus saada missä tahansa EU-maassa tutkintonsa tunnustettua.

- Käytännössä monet EU-maista tulevat opettajat haluavat kuitenkin amatillisista syistä täydennyskoulutusta itseään, vaikka se ei olisikaan välttämättöntä, Blomqvist muistuttaa.

Tutkintonsa tunnustamista hakevat venäläisopettajat ovat Opetushallituksessa suuri asiakasryhmä. Blomqvistin mukaan lähtökohta on useimmiten se, että he voivat saada opettajakelpoisuuden myös Suomessa. Heidän tutkintonsa rinnastetaan ylempään korkeakoulututkintoon.

- Jos he haluavat aineenopettajaksi, arvioimme, millä tavalla he hallitsevat kyseisen aineen. Mikäli siinä on puutteita, edellytämme täydennysopintoja.

Suomessa aineenopettajan kelpoisuuteen vaaditaan kaikilta 60 opintopisteen laajuiset pedagogiset opinnot. Kaikilta Venäjältä tai muualta EU:n ulkopuolelta tulleilta opettajilta vaaditaan aina pedagogisia lisäopintoja. Yliopistojen kanssa on sovittu, että lisäopinnot ovat 15 opintopisteen laajuiset. Opintoihin tulee sisältyä myös opetusharjoittelua.

- Näiden opintojen suorittamiseen yliopistot tarjoavat mahdollisuuden hakeutua pari kertaa vuodessa. Siellä on omana asiakaskuntanaan ulkomaisen tutkinnon suorittaneet, joilla on meidän rinnastamispäätöksemme.

Blomqvist myöntää, että kilpailu kyseisistä opiskelupaikoista on kova. Opetushallituksessa tutkinnon tunnustamisprosessiin ei kuulu hakijoiden kielitaidon arviointi. Kielitaidolla on kuitenkin merkitystä, kun pedagogisiin opintoihin hakevia joudutaan laittamaan paremmuusjärjestykseen.

Pätevöitymiskoulutuksella huikeat säästöt yhteiskunnalle

Blomqvist haluaa mainita tässä yhteydessä opetus- ja kulttuuriministeriön erillISRahoituksen ”maahanmuuttajataustaisen ja maahanmuuttajien koulutustehtävissä työskentelevän ja näihin tähtäävän opetus- ja ohjaushenkilökunnan täydennyskoulutukseen”. Koulutuksessa painottuu kielitaidon vahvistaminen. Sitä järjestää esi-

merkiksi Tampereen yliopiston kasvatustieteen laitos, jonka kanssa Opetushallitus on tehnyt tässä yhteistyötä.

- Sellaiselle kohdennetulle ja räätälöidylle täydennyskoulutukselle, jossa opetetaan sekä kieltä että ammattia, on paljon tarvetta. Sen toi selkeästi esiin jo aiemmin toteutettu SPECIMA-hanke, jonka ohjausryhmässä toimin, Blomqvist toteaa.

Turun työvoimatoimiston hallinnoimassa ESR-hankkeessa (2000–2007) oli kyse korkeasti koulutetuille maahanmuuttajille suunnatusta projektista, joka kehitti uudenlaisia menetelmiä kohderyhmän ja sen tarpeiden paremmaksi tunnistamiseksi. Lisäksi suunniteltiin tehokkaampia päteväntäydennysväyliä ja -koulutusmalleja. Tämän projektin Opinto-ohjaajaksi Suomeen -koulutukseen osallistui myös Alla Lemechkova-Toivonen.

SPECIMA-projektin tuloksista kootussa kirjassa ”SPECIMASTA opittua” (2007) on mielenkiintoisesti tuotu esiin päteväntäydennyskoulutuksesta koituvat huikeat säästöt. Korkeasti koulutettu maahanmuuttaja on suorittanut kalliin tutkintonsa lähtömaassaan, mutta suomalainen yhteiskunta saa käyttöönsä hänen osaamisensa lähes ilmaiseksi.

”Pätevöitymiskoulutukset työllistävät lähes 100-prosenttisesti, ne ovat edullisia ja kestoaltaan lyhyitä normaaleihin, tutkintoon johtaviin koulutuksiin verrattuna. Suhteellisen pienellä panostuksella siis saadaan nopeasti uutta osaavaa työvoimaa työmarkkinoille, usein vielä työvoimapulaa poteville aloille. Samalla saadaan maahanmuuttajia työttömyyskortistosta veronmaksajiksi.”

Kirjassa esitellään säästöjä numeroi-
den valossa projektissa mukana olleiden
ammattien osalta. Hammaslääkäreiden
pätevyitysmiskoulutus oli vuonna 2007
lähes 10 kertaa hammaslääketieteen li-
sensiaatin tutkintoa halvempi. Rahassa
mitattuna hinnanero oli 162 000 euroa.
Pätevyitysmiskoulutus kesti 10 kuukaut-
ta, kun taas lisensiaatin tutkinnon suo-
rittaminen vei aikaa 5 vuotta.

Julkisen sektorin hammaslääkärit
maksoivat veroja vuodessa 16 900 euroa.
Koska pätevyitysmiskoulutetut hammas-

lääkärit pääsivät nopeammin työmark-
kinoille, he ehtivät maksaa veroja
70 400 euroa niiden 5 vuoden opinto-
jen aikana, joka vaadittiin lisensiaatiksi
valmistumiseen. Pätevyitysmiskoulutetut
hammaslääkärit maksoivat koulutuk-
sensa takaisin verojen muodossa vähän
yli vuodessa. Kun kaikki laskennalliset
säästöt, muun muassa säästyneet työttö-
myysturvakustannukset, otetaan huomi-
oon, kokonaissäästöksi muodostui
258 000 euroa.

Markku Tasala

